

به نام خدا

چالش‌های الهیاتی و آسیب‌شناسی عملی زیارت

دکتر زهرا خوان صراف

➤ اهداف پژوهش:

1. بررسی و پاسخ به چالش‌های مطرح در باره «نهاد زیارت»

2. آسیب‌شناسی نهاد زیارت

3. مؤثرتر کردن کارکردهای مهم آن از جمله:

➤ توبه و بازگشت و بازیابی خود،

➤ مرور بر تمایلات و رغبت‌ها

➤ سبک‌بار کردن خود از طریق ساماندهی آنها در راستای حاجت‌خواهی و ...

➤ اتصال با کانون معنوی جهان

چالش‌ها و الہیات زیارت:

➤ زیارت و زندہ پنداری مردگان

➤ تعارض زیارت با توحید عبادی و افعالی

چالش یکم 1111111111111111: زیارت و زنده پنداری مردگان

➡ در زیارت، زائر با زیارت شونده مواجهه زنده دارد.

➡ زنده پنداری زیارت شونده، مستلزم قول به نوعی حیات برای

شخصی است که حیات ظاهری ندارد.

➡ این حیات بسیار فراتر از زنده بودن عادی انسانی است.

حل چالش

➤ اصل این باور برخاسته از آیات قرآن است:

(تخطئه مرده‌پنداری اولیای الهی که جان خود را در راه خدا نهادند)

• وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ
يُرْزَقُونَ

• وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءُ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ

➤ شیعیان: زیارت‌شونده را برخوردار از حیاتی برتر می‌دانند.

➤ اهل سنت: حین سلام به پیامبر ص، در حدی روح به بدن مبارک ایشان برمی‌گردد که سلام را پاسخ دهد.

✓ مسئله مانع عقلی ندارد.

✓ استدلال شیعه بر اساس نصوص، فی الجمله بلا مانع است.

چالش دوم: تعارض زیارت با توحید عبادی و افعالی

- در زیارت، زائر در مقابل زیارت شونده فروتنی می کند،
- او را به اوصافی برجسته و متعالی می ستاید،
- عزیزترین داشته هایش را به آستان او پیشکش می کند.
- ➡ اینها مظنه غلو در مقام آن بزرگان است.

❖ غلو: قائل شدن شأن و منزلتی برای اولیای خدا که خودشان برای خود قائل نبوده اند.

- توسل زائر به زیارت شونده، طلب حاجت و استشفای او و...، نسبت شرک عبادی یا شرک افعالی برای زائران در پی دارد:
- کرنش و ستایش در مقابل مزور، مخالف توحید عبادی
- عرض حاجت و درخواست از او، مخالف توحید افعالی

حل چالش

❖ فقرات موجود در متون زیارتنامه ها، نه تنها وجه شرک و غلو ندارد بلکه توحید خالص را تبیین و ترویج می کند

- تقدم حمد و ثنا و تهلیل و تکبیر خداوند بر سلام
- شامل بودن متون بر عبارات تحمیدی و تهلیلی و تسبیحی
- تعقیب زیارت به ابتهال و تضرع و دعا به درگاه باریتعالی
- منحصر کردن نمازی که در فرآیند زیارت خوانده می شود برای باریتعالی
- منحصر کردن پناهگاه و ملجأ به خدا در زیارت
- سجده کردن برای خداوند به دنبال زیارت
- معرفی کردن اهل بیت ع به عنوان عبد خدا و مقدم کردن این عبودیت بر سایر صفات

آسیب‌ها و عملیات زیارت

➤ غلبه وجه حاجت‌طلبی بر مواجهه و لوازم آن

➤ تکیه بر متون موجود زیارت‌نامه در گویه‌های زائر

➤ خرافات و نسبت‌های گزاف در استشفای امثال آن

آیوب یکم 1: غلبه وجه حاجت طلبی بر مواجهه و لوازم آن

- غفلت از اصل معنای زیارت یعنی مواجهه زائر با مزور و لوازم آن
- معطوف بودن عمده توجه زائر در مشاهد مشرفه به درخواست حوائج
- عدم درک محضر ولی خدا:

- نشستن نزد او
- توجه به مقامات و شایستگی‌ها و فضیلت‌های او
- توجه به حالات و روحیات و نقاط مثبت و منفی خود
- بیان کاستی‌ها و نیز انتظارات خود از این زیارت

➤ غالب بودن وجه حاجت‌خواهی، با متون ادعیه و زیارات هم‌خوان نیست.

➤ وجوه غالب در متون زیارتنامه‌ها:

✓ بیان اعتقادات به وحدانیت خداوند و سایر صفات او، قیامت، نبوت و امامت

✓ یادکرد و سلام و صلوات بر اولیای دین

✓ بیان شمه‌ای از تاریخ و فضائل آنان،

✓ بیان کاستی‌ها و نگرانی‌های نسبت به دین و معاد و امثال آن

➤ عمده درخواست از خداوند در متون: طلب عفو و تجاوز از گناهان برای جلب رحمت و بخشایش او

➤ حاجت خواهی با ادعیه پس از زیارات هم چندان همخوان نیست.

➤ عمده محورهای موجود در ادعیه پس از زیارات:

✓ در خواست آمرزش گناهانی که مانع شنیده شدن صدای ماست؛

✓ پناه جویی به خدا و توسل به پیامبر ص و اهل بیت ع برای این درخواست

رحمت، آمرزش و بخشایش فوری؛

✓ عباراتی تأثیرگذار که درخواستهای فوق را محقق کند.

آییب دوم 2: تکیه بر متون موجود زیارتنامه در گویه هاے زائر

➤ عمده کار زائر در مشاهد مشرفه، خواندن زیارتنامه ها یا دعاها و نمازهای مربوطه است.

- مضمون زیارتنامه ها، إجمالاً قابل دفاع است و توسط پژوهشگران اعتبارسنجیده شده است؛
 - حتی اگر متون، مأثور نباشد باز هم می تواند بواسطه تأیید با عقل و نقل قابل دفاع باشد.
- اما :

➤ عبارات موجود همیشه زبان حال زائر امروزی نیست:

- انسان امروز، بیش از آنکه به دنبال سید و مولا باشد
- به دنبال استراتژیست و راهنما و مربی است:
- ✓ او را در سامان سبک زندگی، یاری کند؛
- ✓ به او در تدوین کلان روایت زندگی اش کمک کند.

نیاز به بازتولید متون الگو زیارت

❖ اصالت سنجی متون موجود

❖ تولید متون الگو

✓ سازگار با بینش‌ها و گرایش‌های متدین معنوی ولایت‌محورِ امروزی

✓ کمک به ساماندهی فکری زائران

✓ مؤثر در جهت‌دهی کلامی آنان

➤ لازمه آن باززائی نقش انبیا و اوصیا و اولیا در سبک زندگی امروزی است که به پشتوانه‌سازی کلامی نیاز دارد.

آسیب سوم 3: خرافات و نسبت‌ها به گزاف در اشفاف‌سازی آن

➤ از آسیب‌های جدی دامن‌گیر نهاد زیارت، گزافه و خرافه‌های عامیانه است که

➤ نسبتی با وجه معقول و منقول زیارت ندارد.

❖ شایسته است:

✓ با کسب معرفت و نیز آگاهی بخشی، آنها را زدود

✓ آثاری مثل شفا بخشی زیارت را با حمل بر وجوهی عقل‌پذیر، منقح کرد.

➤ نتایج اوهم‌گرایی در شفا و روا کردن حاجات:

➤ سرخوردگی، نومیدی و بی‌پناهی

➤ سست شدن عقاید

تبیین شفاف‌بخش

- ❖ رفع همه مشکلات و تمهید همه اسباب به دست خدای سبب‌ساز است؛
- ❖ توسل در برآوردن حاجات نقش دارد؛
- ❖ آثار و برکات زیارت:

✓ تمشیت مسائل حیات با خرد و تلاش

✓ شکیبایی و پایداری در این راه

✓ تاب‌آوری نسبت به آنچه فراسوی امکان و توان‌شان است

✓ تغییر پارادایم از ذهنیت کور جادو محوری به دستگاهی معرفتی با:

▪ «طلب - تلاشگری - صبوری» از جانب زائر

▪ «اجابت - توفیق - دستگیری و سبب‌سازی» از جانب نهاد دعا و زیارت.

نمونه از پایان زیارت جامعہ ائمتہ المؤمنین

- ❖ زائر با متوسل شدن به شرف اخلاص در یکتاپرستی
- ❖ حرمت علاقه مندی به کتاب خدا و اهل بیت پیامبرش
- ❖ از خدا می خواهد:

- ✓ او را به پیشوایش که زائر اوست ببخشد: «وَأَنْ تَهَبِنِي لِمَامِي هَذَا»
- ✓ پرهیز محرمات
- ✓ اشتغال به آخرت
- ✓ برکناری از آرزو
- ✓ اسباب توفیق و رستگاری

اهم نتایج

- زیارت مواجهه زنده زائر و مزور است. بر زنده بودن اولیای الهی ادله قوی در منابع اسلامی موجود است.
- نهاد زیارت به شهادت متون مربوطه، سبب ترویج و تقویت توحید است و پس با توحید عبادی و افعالی تعارضی ندارد.
- امروزه جایگاه رفیع نهاد زیارت در درک حیات و ساماندهی مسئولیت‌های سنگین انسان در جوار اولیای خدا، به بنگاه کارگشایی زندگی روزمره تقلیل یافته و بایسته است که این اشکال با پویش‌های علمی و عملی، چاره‌اندیشی شود.
- مواجهه کلامی زائر با زیارت شوند باید یک دیدار متعارف امروزی را رقم بزند که اهداف کلان زیارت را تأمین کند.
- پس افزون بر متون زیارت‌نامه‌های موجود با وجه نمادین، الهام بخش و تبرکی که دارند متون الگوی جدیدی متناسب با مختصات معاصر نیاز است که پشتوانه‌های کلامی آن‌ها پیشتر تدوین شده باشند.
- درکی درست از مکانیزم سبب‌سازی زیارت، ایجاب می‌کند توقع زائر از حاجت‌خواهی و شفاطلبی جادوگون به درخواست عنایت و توفیق تحمل مسئولیت برای حل خردمندانه مشکلات و تاب‌آوری در مقابل مصائب و تلخی‌های قهری حیات تغییر کند.

پاس از برداری شما

